

Navigating the Yomim Noraim

Show# 186 | September 8th 2018

Rabbi Yehoshua Pfeffer

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא עמוד ב

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? - אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן: ובעצרת על פירות האילן.

תוספות מסכת מגילה דף לא עמוד ב

קללות שבת"כ קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה - שאלו בבית המדרש של רבינו נסים למה מחלקים פרשת נצבים וילך לשנים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יוה"כ ואין מחלקין מטות ומסעי שארוכות יותר והשיב לפי שבאתם נצבים יש קללות שקלל ישראל ורוצה לסיימם קודם ר"ה וקשה שאנו לא מחשבינן הקללות שקלל משה ישראל כדמשמע בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פח: ושם) א"ר לוי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת ב"ו הקדוש ברוך הוא בירך ישראל בכ"ב וקללן בשמנה ומשה ברכם בשמנה וקללם בעשרים ושתים וחשיב מואם לא תשמעו עד ואין קונה משמע בהדיא שעד אין קונה הוי מן הקללות ולא יותר ועוד קשיא לפי סברתו אמאי אין קורין האזינו קודם ר"ה שהרי גם שם יש קללות מזי רעב ולחומי רשף לכך נראה לי הטעם שאנו מחלקים אותן לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל שלא להסמיך הקללות לר"ה ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת כדי שלא להסמיך הקללות שבבחוקותי לעצרת, ילמדנו של פרשת יתרו אין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיסדיר הפרשה ג' פעמים שנאמר (איוב כח) אז ראה ויספרה חקרה והכינה ואחרי כן ויאמר לאדם ואסור לסמוך על הבימה דמה נתינתה מעומד אף קריאתה מעומד.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ד

אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה, **לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו**

Rabbi Reuven Leuchter

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

ואמר רבי יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם.

רבינו חננאל מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

א"ר יצחק אין דנין לאדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם. ואף על פי שגלוי וידוע כי כשיגדל יצא לתרבות רעה. ירושלמי ריב"ל אמר מהאי קרא (איוב ח) אך זך וישר היית אין כתיב כאן אלא אם זך וישר אתה עכשיו.

חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף יב עמוד ב

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: לא גדול - גדול ממש, ולא קטן - קטן ממש. אלא: גדול וסמוך על שלחן אביו - זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו - זהו גדול.

ו.

הרב בעל מסילת ישרים בהקדמת ספרו הנכבד, החל לאמר כי לא יכתוב רק דברים פשוטים ונודעים ע"ש, אין מס"י לפני כעת — כן אנכי לא אכתוב רק אשר נאמרו ונשנו רבות פעמים, כי יום הכפורים, לבד מצותו הגדולה, עשה שיש בה כרת ועוד כו' הוא תועלת גדולה להאדם להצילו מצרות רבות ונשגבות, אשר האדם בעצמו, הוא האדם אשר אין בידינו לכנותו רק — אנכי — אנכי הלזה, הוא המדבר, הוא החושב, הוא המתאוה, הוא המתעמל להשיג תאותו, הוא מתחבא בחומר הגופני אשר בהתבטל כוהותיו — היא המיתה — האנכי הלזה הוא עוד בחיותו וכוחותיו, מופשט מעולם הגשמי — הוא — התקשרות הנפש, הוא האנכי — עם החומר — הוא הגוף, בתכונה אשר האנכי הלזה מוכשר לצער ועונג, לטוב לו או לרע, לצער נורא ואיום, או לעונג נפלא אשר אין ערוך להם, גבוהים למעלה הרבה נגד הצער והעונג אשר מוכשר האנכי הלזה בעוה"ז. בהיותו קשור עם הגוף, הצער והעונג הלזה תלוי בהתנהגות האדם — הוא האנכי בעוה"ז בשמירתו ציווי ד' ית"ש, בהתקיימו ציווי ית"ש, ישיג האדם — הוא האנכי — עונג גדול — ובעברו ציווי ית"ש ישיג צער נורא :

על כל מין עבירה נכדל בתשלום גמול ענשה באיכותה מחברתה לפי משפטו ית"ש, בכל פרט העבירה נבדלים בני אדם זה מזה, בקבלת ענשם, לפי תכונתם ומצבם בעוה"ז, עשיר ועני, חכם וסבל, זריז ועצל בטבעו, וכיוצא הרבה והרבה בחינות שונות — אותו האדם עצמו — הוא האנכי פרטי — באותו פרט חלק מן העבירה עצמה. נכדל בענשה לפי התחלפות תכונת מצבו, מעת המנוחה, לעת הטרדה, מתכונת המנוחה לתכונת הטרדה, מתכונת שקיטת הרעיון, לתכונת בלבול הרעיון, וכיוצא בחינות מתחלפות הרבה, וכל אשר תקל לפני האדם להשמר מהעבירה, הן שלא לעשות עבירה, או שלא לבטל עשיית מצוה,

כן תגדל ענשו למעלה, ובכל בחינה ומדרגה אשר יתחלק מכבוד לקל — אשר ^{יש} כבוד לקל ממנה, ויש קל לכבוד ממנה. כן תתחלק העונשים, מצער גדול לצער קטן, הגדול נגד הקטן ממנו, הקטן נגד הגדול ממנו:

וכאשר ישקיף האדם בעין בינתו, או בדרישה מאחר המבין יותר ממנו, על פרט העכירה הנדרשת לו, עד כמה תעלה חיוב שמירתה ^{עפ"י התורה}, אם שלא לעשות עבירה, או שלא לבטל מצוה, ^{אוצר החכמה} לפי מצב הכבידות לשמור — כי יש חילוק לדאורייתא ורבנן כו'. והוא מושכל ראשון מובן מעצמו, שהעונש יהיה יותר גדול מכבידת שמירת מניעת העבירה, ואח"כ ילך הלאה יראה גם בהשקפה ראשונה ובמרוצת הרעיון, כי יש הרבה בחינות, יותר גדולים ממצבו עד מצב החיוב לשמירה, לקל נגד כבוד ממנה, ועפ"י בחינות הללו בחינות רבית מתחלקות לחלקים ומדרגות רבות מאוד, כן יגדל ענשו למעלה למעלה, יחרד מאוד לבב האדם הנלכב גם בלי עיון והעמקת המוסרי:

^{הוא הדבר אשר} בדינו להלביש במאמר הכתוב תהלים צ"ד אשרי הגבר אשר תיסרנו וגו' ומתורתך תלמדנו, היינו כי על ידי יסורי עוה"ז ינצל מעונשים קשים ומרים כנ"ל, ומאין יודע להאדם — אם כי יודע הוא כי ענש יענש, אבל לכה"פ בהשקפה כללית לידע כי עצום ונורא הוא מאוד להאדם, הוא האנכי העובר — הוא ומתורתך תלמדנו כנ"ל בדברים קצרים מעטי הכמות, ורב האיכות, למעמיק ומעמיק בהם:

יבזאת עשי"ת ימי מעשה המה, לראות להיטיב דרכינו לשנה הבאה לשלום, כמאמר חז"ל בינונים תלויין ועומדין מריה עד יוהכ"פ זכו כו' (ר"ה דף ט"ז). וכאשר האדם בעוה"ז ב' בחינות לפניו. האחד אינו בידו היא תשוקת האדם להיות מלא וגדוש בצרכי העוה"ז, והבי היא אשר בידו לפי תכונת מצבו למלאות חפצו והצטרכות עוה"ז. וכל אשר יקטן האדם במצבו בעוה"ז עוד יותר יתעמל להשיג חפצו, העני המחזיר על הפתחים מתעמל יותר, ואיננו כבוד ומוזר לפניו טרחתו להשיג מעט כסף

או אוכל מבֵּע"ב, האביון יותר מבינוני, הבינוני יותר מעשיר, יֵעַן מה? יֵעַן כי לִבְד הכרחו עיד יותר יִקְבֵּל צַעַר ממניעת מעט האוכל כו'. האביון בבחי' צֵעֵרו מהנחסר לו — האביון יותר מִבְּעָה"ב כו' :

כֵּן האדם בבחי' חיוב עֲכוּדָתוֹ לִד' ית"ש, ב' בהינות לפניו אשר שתיים בידו, הא' בכל העתים כל אחד בבחירתו להיות מִלֵּא וּגְדוּשׁ בְּעֲבוּדָתוֹ ית"ש, וגם בעשיית האדם בידו לְהִתְחַלֵּף לאיש אחר, להיות צדיק לשנה הבאה לשלום, הב' היא הבחינה לפי המצב בעבודתו ית"ש בכל העתים, ובפרט בעשיית היסוד הראשי הוא, להשקיף וּלְהַחְבוֹנֵן על דרכיו ולראות לשמור לכה"פ חלק הקל ממנו לפי מצבו ויראתו, ובוה ינצל מחלק היותר חמור באותה העבירה כנ"ל :

ואפתחה במשל פי. בהנוגע ללימוד המוסרי לילך לפעמים לבית המוסר, אשר הוא דבר נקל, ולימוד היראה חובה על האדם ואולי תהי' איזה נמשל לדברים אחרים הנוגע לעבודתו ית"ש, ההילוך לבית המוסרי דבר נקל הוא גם למוטרד בעסקיו, בפרט בשבת קדש, אכן ידוע הוא כי לימוד תורה גמי או פסוק, הוא יותר גדול ויותר חובה בש"ק פטרוד בעסקיו בחול, ולזאת חוב לסנף הבהמ"ד דלמטה, או חדר הסמוך ללימוד הגמ' כנ"ל, למען לא תהי' התנגדות לימוד המוסרי הרחוק מבהמ"ד הרגיל לכ"א הגמ' כנ"ל העיקרית והמוסר טפל אליו :

לימוד המוסרי חובה על האדם, וביותר לאדם הטרוד בעסקיו, ומחלתו גדולה בעבודתו ית"ש. אכן לא דבר קל הוא להשתמש ברפואת לימוד המוסרי, נגד מחלה העזה הנצרכת רפואות גדולות :

כי אנחנו רואים בכוחות האדם הן הנוגע לשכל, כל לימוד בראשיתו הוא במצב הכרור, ובכל זה הולך בכבדות, הנער המתחיל ללמוד עברית, לידע להגיד המלות בתחילה, כמה יתעמל עמו מלמדו להאיר לפניו האותיות, ואח"כ לחבר תיבה שלימה, בכ"ז יתנהג הנער בכבידות גדול בקראו האותיות והמלות, ואח"כ

כשיקנה ההרנל הנצרך לפי תכונתו יקרא במרוצה בלי התבוננות כלל, הוא אשר נקרא אצל חוקרי כוחות נפשות האדם, כוחות מאירים ברורים או כהים [קלארע און דונקעלע], כן גם בכוחות התפעלות הנפשי, ישנם כוחות מאירים [קלארע] וכהים [דונקעלע]. הכהים המה יותר חזקים ומוציאים פעולתם בהתעוררות מעט בחוזק ידי אהבת האדם לצאצאיו כהים המה, וכמעט ברוב העתים אינם נרגשים גם להארם עצמו, ובהתעוררות קטנה תחלה לאש בוערת, תאות האדם המה הכהים אשר בלי התעוררות מה, כמעט אינם נרגשים, ולזאת גדול כחם למשול באדם:

לימוד המוסרי יסודו וראשיתו בחינת הברירות בהתפעלות הנפש, ולזאת כמעט ברוב פעמים אין בכחו לעזור נגד התאווה בחי' הכהה [דונקעלע] החזקה, אכן כמו בלימוד השכלי כל פעם לימוד הכרור עושה רושם בבחי' הכהה, אשר בלא זה לא יצטרכו הלימודים להולד בחי' הכהה הגמורה לידע במרוצה כמעט בלי החביננת, ובתנאי שלא יהי הפסק זמן גדול בין לימודי הברור, למען לא יתרוקן ויתבטל רושם הכהה, כי אז לימוד פעם השני יהי הראשית, וכן עד אין סוף, כן גם בהתפעלות נפשי כל התפעלות עושה רושם מה בבחי' הכהה, וכשיתחכרו התפעלות נפשית רבות בדבר אחד, בלי הפסק זמן גדול ביניהם דהיינו ע"י התעוררות קטנות ביניהם, כמו בלימוד השכלי על ידי תורה מעט בין הלימוד בבירור, יולדו כוחות נפשות הכהים אשר חזקים המה להוציא פעולתם:

כן בלימוד המוסרי, אם יתן האדם את נפשו, לפי מצב מחלתו בעבודתו ית"ש ללימוד מוסרי בהתפעלות הנפש, בלי הפסק זמן גדול בין הלימודים, ובהתעוררות מעט בין הלימודים, מזה יולד כחות הכהים לעזור נגד התאווה הפרושה — והנה לא דבר קל הוא לטרוד בעסקיו, ומחלתו רבה, ועתותיו קצרים, ומה גם תורתו, קבעת עתים לתורה היא הראשונה לפניו:

אכן לילך בשבת קדש לבית המוסר, ללימוד מוסר בהתפעלות הנפש [סניף ללימוד הגמ' העקרית הנ"ל] וגם לרוץ איזה שיעורים

בשבוע על שעה קלה כמעט גם איזה רגעים, למען לא יתבטל הרושמים הכהים מאורך הזמן מש"ק לש"ק, נקל מאור לעשותה ופרי' רב להועיל לקנות בחי' כהות נגד התאוה, לכה"פ למשול להיות סור מרע ועשה טוב בבחי' הקלות לפני האדם, אשר המה בחי' חמורות יותר ומוזיקות להאדם — הוא האנכי, יותר ויותר בעולמו החי האמיתי:

הטוב לראות שיהי' נקל לבא בבית המוסר בכל מצ"ע היום והלילה באין מפריע ואין טרחה — אשר בכל עת שיפול בלב האדם לרוץ אל בית המוסר על איזה רגעים, לא יהי' לו שום מפריע מצד בית המוסר, זאפ כמעט סיבה הטבעית, אשר לימוד המוסרי אינו פועל פעולתו הנדרשת, מסיבת הפסיקות זמן ארוך בלי התעוררת קטנה ביניהם, כן גם יש סיבות רוחניות היא העכירות, המטמטמות לבו של אדם והי' לאכזר חלילה, רפואתה העקרי לימוד התורה וגם התפלה בהכנעה, תתאספו גא בעשרה תלמדו קודם מוסר או ידרוש אחד, ואח"כ להתפלל ביחד על יצר הרוחני:

החוב היותר פרושה על האדם הוא לימוד תורה לשמה, או לכה"פ בתכונת עשייתה לשמה. כמו במצוה שלא לשמה, האם מותר לעשות ולקיים בלי תכונתה כמו לשמה, כן גם בתורה, ומה שמנהגן של ישראל ללמוד שלא כדרך שלומדין לשמה, כמו העיקר לידע דיני או"ח הנצרכים, אשר זהו החוב הראשון לנער ולאברך. הוא כי היסוד הראשון הוא יכולת הלימוד, אשר לזה מסוגל מאוד כפי חמנהג, ואין להאריך בזה כעת, רק רמזתי מעט למען לא יטעה הקורא בדברי:

הלימוד בתורה אשר יקרא לימוד, הוא ללמוד בחריפת הדעת [גיפטיג] כל אחד מחזיק בכל סברתו. הלשמה היא שקיטת הרוח, אם כדבריו ואם כדברי חבירו להיות שוה בעיניו, והמה כמעט דברים מתנגדים זה לזה, לזאת הורונו חז"ל איך להתנהג, כמאמרם קידושין (דף ל') אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם

עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר את והב בסופה כו' ע"ש, האיבה בראשונה היא בחי' הלימוד בחריפת הדעת [גיפטיג] כנ"ל, והאהבה בסופה היא בחי' הלשמה, לבטל כל אחד דעתו לילך אחר הרוב או הגדול, או לעמוד כ"א בדעתו כמו עשו בית שמאי כדבריהם כו' (יבמות דף י"ד), על פי הגדרים המבוארים בגמ' ופוסקים בזה, אכן בהגהת חיבה וריעות, היא בחי' הלשמה, לקיים האמת, היא בחי' הלימוד, להגיד ולחזק כ"א סברתו הנראה נכון בעיניו, והשלום היא בחי' הלשמה אהבו, (יבמות שם ע"ב):

כן גם בכל עיון השייך לעבודתו ית"ש, כמו במפקחים על לימוד לבני עניים תורה, העיון היא בחי' התורה, כי מה היא התורה, הלימוד לידע איך רצונו ית"ש, כן בכל העיונים אשר ^{מצד החסד} המה העיון איך רצונו ית"ש להתנהג במצוה הזאת, המה ענפים מבחי' התורה, וצריכה להיות בראשונה בחריפת הדעת, והסוף הלשמה לבטל כ"א דעתו בשלום וריעות להתנהג אחר הרוב כנ"ל — העיון איך להתנהג בסדרי הענינים השייכים לעבודתו ית"ש, נקל בחי' הלשמה לשמור, וצריך האדם להרגיל אה עצמו לראות שיהיה בבחי' לשמה — הנסיון יורנו כי בלימוד התורה, החסרון יותר גדול אם יחסר מה בבחי' הלימוד מן בחי' הלשמה, וצריך האדם לנטות יותר אחר בחי' הלימוד, ובשאר העיונים החסרון יותר גדול חסרון בחי' לשמה, וצריך האדם לנטות אחר בחי' לשמה — לזאת ישם האדם לבו ונפשו לראות שיהיו העיונים בעבודתו ית"ש בבחי' לשמה, הדבר נקל לקיימה, ובחסרון בחי' לשמה, העבירה גדולה ונשאה, כי יולד חלילה להוציא משפט מעוקל בהנהגה נגד רצונו ית"ש:

עבודתו ית"ש היותר כבדה על האדם הוא מו"מ באמונה, אשר עליו שואלין להאדם — הוא האנכי — בראשונה בבואו לדון על הנהגתו (שבת דף ל"א), הדעת נוטה כי אם יעבור האדם במין העבירה בבחי' הקלה, אשר לבד ענשה החמור יותר מעבירה בבחי' הכבדות, — ג"כ עשיית העבירה העצמה בבחי'

הכבידות, יכנס עי"ז מה בבחי' הקלות, כי גם אילו היתה קל לפניו היה עוברה, וכן בעשיית הטוב כל מה שכבד יותר על האדם לקיימה יגדל שכרו כמאמרם ז"ל לפום צערא אגרא, ובזאת בעשותו אותה המצוה בבחי' הקלות, יכנס ג"כ בבחי' הכבידות כי גם אם היה כבד לפניו היה מקיימה :

אולי לזה רמזו רז"ל (סוכה דף ג"ג) לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצה"ר כו' צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה כו' ע"ש, כי הצדיק המקיים גם בבחי' הכבידות. מראים לרם שגם הבהי' הקלות, בבחי' הכבידות יכנסו, והרשע העובר גם בבחי' הקלות מראים לו שגם בחי' הכבידות בבחי' הקלות יכנסו מה — לזאת יחפש לקיים מו"מ באמונה לכה"פ בבחי' הקלות :

אכן שגגת תלמוד כו' הטוב לקבוע שיעור ללימוד הושן משפט, ויבואו בע"ב לפעמים זה ולפעמים זה, כי כל סעיף כמעט לנקל סבהירו בפ"ע, והבע"ב יעייגו איך יהי' הדין שייך כעת כי העסקים נשתנו וזה כמעט התחלת ידיעת הלימוד בחו"מ, לידע ולהבין איך הם שייכים כעת, ובזה יהי' ביד בע"ב לדרוש ולחקור אצל תופשי התורה, איך לקיים את אשר יקרה לפניהם לכה"פ בבחי' הקלות, איש לפי מצבו ויראהו :

ובזאת כפרת עונות ביוהכ"פ תלוי בחשובה, היא עויכת החטא תכבד מאד, אל ירף האדם לעשות הכנה ליוהכ"פ לכה"פ בבחי' הקלות, היינו לעסוק בעשיית בעניני התשובה לכה"פ בבחי' הקלות, לילך לבית המוסר בפילה בעת פנוי מעסקיו, ללמוד מוסר בהתפעלות הנפש כמעט בכל לילה, אשר יולד מזה איזה בחי' כהה [דונקעלע] לקבלת לימוד המוסר בלוי"ג לכה"פ בש"ק [סניף ללמוד הגמ' כנ"ל] ולרוץ איזה פעמים בשבוע, לכה"פ על איזה רגעים, למען לא ישבית רושם הכהה הפסק הזמן כנ"ל ולהרגיל את עצמו להשקיף על דרכיו, להרגיש להבחין בין קל לכבד, אשר לכה"פ יעזרהו המוסרי, לשמור התורה והמצוה בבחי' הקלות. ויבא לבחי' בעל תשובה ביוהכ"פ הבעל"ט, לכה"פ

בקבלת עויבת החטא בכחי' הקלות, ובוה הבא לטהר יסייעהו
הקב"ה לילך מדרגא לדרגא לקיים התורה והמצוה. גם בכחי'
הכבידות לטוב להאדם — הוא — האנכי — בעולמו הנצחי:

ז.

כל הרברים שבעולם מורכבים המה ביציאתם לאור מסיבה
ומסובב, השגת התבואה מהשרה היא מסובבת, מסיבות רבות
הקודמת לה זריעה חרישה כו' — קנין הכסף להאדם הוא מסובב
מסיבות שונות, מסחר שכירות וכיוצא - כל סיבה היא מסובבת
מסיבה הקודמת לה — הזריעה בשרה היא הסיבה הראשונה לצמיחת
התבועה, והיא מסובבת מן האדם הזורע, וזריעת האדם מסובבת
מסיבת חפצו, אם להשיג התבואה, או להשגת שכירות בעד
זריעתו וכיוצא, סוף דבר אין מסובב בלי סיבה להילד המסובב
ואין סיבה אשר איננו נולדת מסיבה המסובבתה, עד הסיבה
הראשונה סיבה עצמית היא האלקית:

בעיני תהלוכות האדם לצרכי גופו ונפשו הארצי, השגת
ממון, השגת כבוד וכיוצא סיבתם הראשונה (לעיני בשר לא בשכלי
כי הכל ה' לך מסיבה הראשונה האמיתית) הוא חפץ רצונו אשר
ילך ויולד מעצמו, ומזאת יתגלגלו אח"כ מסובבים אשר המה
סיבות למסובבים, עד אשר יצא חפץ רצונו לאור, או ע"י אדם
אחר המעורר אם מכפיה או ע"י פיתוי, להעיר חפצו ורצונו,
והיא הסיבה הראשונה לעיני בשר) להאדם, אשר תולד ותסובב
מאדם אחר, אשר לו יש סיבות אשר הביאו לזה, לעורר סיבה
ראשונה לזולתו:

עתה נשוב ונראה, מה תהיה סיבה הראשונה שיתעורר
האדם לפקח על מעשיו, ולהתכונן במוסר בחדש אלול, (הענין
הלזה שייך גם לכל השנה מה שנוגע לעבודתו ית"ש) הלא אין

חפץ טבעי לזה כמו בעניני הארצי — רבוהינו הסדמונים נייע חרדו על הדבר, סמכו על פדר"א והתקינו לרזקוע שופר באלול, והיא היתה הסיבה הראשונה לעורר האדם משנתו ומהבלי טרדותיו לפקח על מעשיו, כמאמר הכתוב (עמוס ג') אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו:

אכן נודע כי מסובב לא יולד אם לא מסיבה הדומה לו, מסובב כבד לא יצא מסיבה קלה:

ובזאת הדבר הזה תקיעת השופר היתה סיבה הראשונה להאדם השקוע מבית ומחוץ בעבודתו ית"ש, וסיבה קלה תעוררהו לפקח על עצמו בבחינה יותר נעלה — אבל מה נאמר ונדבר, ומה לעשות עתה אשר משוקעים אנחנו מבית וחוץ בהבלי טרדת התבל, והלב מטומטם וקשה כצור החלמיש, האם ההתעוררת הקלה לפנינו תעשה רושם באבן החזקה:

אכן אם לא נמשוך חבלי היצר על עצמינו, בלי דעת להפוך אור לחשך, לאמר על הקל כי כבד הוא — הדבר נראה בעליל, כי לילך לפעמים בבית המוסר באלול, הוא דבר קל מאד ועם גודל הטרדה יש זמן לזה בלי עמל ביום או בלילה, אשר תספיק לשנינו סיבת תקיעת השופר, וכאשר ילך האדם אל בית המוסר היא סיבה גדולה ונוראה אשר בידה להוציא מסובבים קשים וכבדים:

הוא מאמר חז"ל קידושין (דף ל') אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ר בהמ"ד שונות יש לפעמים, בהמ"ד זה עסקו בענינים השייכים למו"מ באמונה, בהמ"ד אחר עסקו בענינים הנגעים באכילת כשירות וכיצא — רפואת התורה להיצר היא כללי ופרטי, כללי תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, פרטי והיא הראשונה וכמעט העקרית היא למו"מ באמונה התורה השייך לה, לעמל פינו תורה השייך לה, ובכל פרט אשר יפגע המנוול להאדם ילך לבהמ"ד השייך לפרט הלזה — ולזאת נצרך ללימוד המוסרי הנדרשת מאוד באלול אשר פריו שתים הנה:

האחת גופני אשר האדם הוא וב"ב התלויים עליו בסכנה גדולה, לעת דין הגדול, היא עת תקיעת שופר בר"ה, אשר האדם נזכר ונשפט על מעשיו, והוא בעת הלזה נדמה לכהן גדול בעת שנכנס לבית קה"ק, כמאמר חז"ל (ר"ה דף כ"ו) שופר בר"ה כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי ע"ש:

ומה יחרד לב האדם האוהב את עצמו ואת ב"ב התלויים עליו (ואם כי עיני בשר רואות אשר בני אדם יצאו לצדק בלי הכנות והתעוררות היראה והמוסר) להטיב דרכו, ולכה"פ לשבור רוחו בשברון לבב, אשר הוא יסוד הראשי, להיות מגן על הסכנה הגדולה המרחפת, כמאמר חז"ל ר"ה (דף ט"ז) כל שנה שרשה בתחילתה כ"ו, הוא שברון הלבב וכמאמרם ז"ל שם (דף כ"ו) בר"ה כמה דכייף אינש דעתיה טפי מעלי ע"ש:

הלא לכל עת (קהלת ג') והאדב לא ידע את עתו כו', לעת רעה כשפתאום תפול עליו (שם ט') בלי הכנה הדרושה להכין מגן וצינה, להשמר מהפח הוא יום הדין הנורא, כאשר גם עיני בשר רואות כי כמעט בכל ר"ה נדונים ר"ל גם הבחורים למיתה ח"ו, אשר שאר אנשים כגילם נצולו, והוא הדבר כי הקב"ה מאריך אף עד עת הקצובה לפניו אשר לכל אדם עתו לבדו:

וכאשר כח הציור מועיל למוסר, יצייר האדם בעצמו אילו היה כהן גדול והיה צריך לכנס ביוהכ"פ לבית קה"ק, היה חרד מאוד לנפשו בל יפגעהו רעה חלילה, כן יחזק אמונתו אמונת חכמים רבותינו חכמי התלמוד ז"ל, אשר פסקו וחדלו שופר של פרה, משום אין קטיגור נעשה סניגור, הגם שבבהכ"נ המקודש בכגדי זהב נכנסים, אכן שופר כיון דלזכרון אתי, והאדם נזכר ונשפט על כל מעשיו, ככהן גדול הנכנס לקה"ק דמי, והדברים כהויתן, ומאד מאד יחרד לב האדם, המעמיק בדבר הנורא הלזה: השנית היא נפשי — ידע האדם כי הקב"ה מאריך אפן וגבי דיליה, והאדם בעצמו העושה דבר נגד דעת התורה, אשר זה נגד רצונו ית"ש ענש יענש, כי גוף האדם אינו רק הלבוש,

וכח האדם המרגשת נועם וצער, היא החיה גם אחר פשיטת הלבוש, ומסוגלת להשגת נועם וצער, ומן קיום תורה ומצות יהיה להאדם בעצמו המקיים, עונג גדול למעלה למעלה להפליא, ומעשית עבירה או ביטול תורה ומצות, יהיה להאדם בעצמו העובר, צער גדול ונורא, אשר ינהם באחריתו באין מפלט, אם לא יכין מנוס לו, בעת נשאו הלבוש היא התקשרות הנפשי עם החומרי:

יוהכ"פ דבר טוב למאוד, יום סליחה וכפרה, לא היו ימים טובים לישראל כיוהכ"פ (סוף תענית) אין לנו דבר טוב ממנו, אם היינו עושים ההכנה הראויה לתיקון דרכינו, כי יוהכ"פ מכפר עם התשובה היא עזיבת החטא — אכן גם המעט טוב מאוד, אין ערוך לה בעניני החבל, לראות לכה"פ שתהיי איזה קבלה על להבא ביוהכ"פ:

ואין לנו מסחור הנושא פדי ריוח, כמו לעשות הכנה בלימוד המוסרי, ולהתבונן להטיב דרכיו, עד אשר יבא לאיזה קבלה להבא ביוהכ"פ, ובכל בחינה קטנה שבקטנות, אשר יכין האדם את עצמו, להגדיל בחינת יום הכפורים שלו, אין ערוך ואין די באר הצלחת נפשו | להנצל מצרות רבות ונצורות ואין לנו ריוח גדול מזה:

בזאת ישים האדם לבו ונפשו, להרכיב ב' הענינים ולחברם בהתקשרות הגוף ונפש, בתחילה ישבור לבבו מאימת דין הגופני כי נורא הוא, וחיייו וחיי ב"ב וצרכיו תלוי בזה, ומוה יבא לתקן דרכיו, ויהיה להועיל ליוהכ"פ, אכן המנוול הוא היצר השונא ואורב לאדם לטמטם לבבו, אם פגע בכ משכהו לבהמ"ד השייך לזה הוא בית המוסר, אם אכן הוא ע"י לימוד המוסר (היא התורה לטמטום חלב) נמוח כנ"ל:

בכל השנה סיבה הראשונה, היא חיראה הנטוע בלב איש המאמין ויודע בכלל, כי רע ומר תהיה אחריתו, בעזבו תורת מצות ד' ית"ש, אכן התאוה בעוכרתו, ירגיל האדם א"ע בלימוד פוסקים [לא לבטל שיעוריו הקבועים לו כי לא לסתור אינש בי

כנישתא כו' [ב"ב דף ג'] ובהגיעו לדין השייך לו ילמוד ממקורו, ויעמיק היטב לפי כוחות תבונתו, ודבר זה עושה קנין בנפשו לשמרה, כמעט יותר מהתבוננות היראה, אל יחדל, ואם אין תורה אין יראה, ואם אין יראה אין תורה (אבות):

ולחולי היאוש בראותו כי התאוה גדולה לפניו, ואין לך מחלה כמו היאוש — ידע האדם כי כל עבירה תתחלק לבחינות שונות, יש אשר כבר לפניו לשמור ממנה, ויש באותה עבירה עצמה, אשר יקל לפניו בעתים שונות, או במצבים שונים כמו בביטול תורה, הבחינה שונה משבת לחול, מעת הטרדה לעת הפנויה, ממצב דעת הנטרדת, למצב דעת הצלולה וכיוצא — ובכל פרטי העבירות העבירה האחת, תתחלק לבחינות שונות לפי מצב האדם ותכונתו, לא כל העתים שוה, ולא כל התכונות שוות, וכל אשר יקל לפני האדם באיזה בחינה להשמר מהעבירה, תגדל ענשו למעלה למעלה, כמאמר חז"ל מנחות (דף מ"ג) גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת כו' ע"ש:

ולואת ירגיל האדם א"ע לקיים מאמר הכתוב משלי אם תבקשנה ככסף וגו', להשקיף על תהלוכות צרכי הגוף וליקח ממנו משל ומליצה לנפשו, הלא בצרכי הגוף, איך יעמול האדם הקשה יום, להשיג מה לצרכי גופו אם כי מצער היא, ואיך לא יכבד לפני האדם להתעמל בעת דכאו ביסורים ר"ל, לחפש ולראות להקל מחלתו, ומדוע לא נעשה כה לנפשינו, לראות לכה"פ לקיים המצות הקלות לפנינו לקיימם, ולהשמר מהעבירה בבחינה הקלה, אשר תצילנו מיסורים קשים ומרים ר"ל, ובזה אין מקום ליאוש לפני האדם, אם ישים לבו ונפשו להשגיח בהנהגת צרכי הגוף, להשתמש כח בצרכי הנפש, אכן מחתשוקה והחיפוש לקיים המצות בשלימותם, הן לימוד התורה וכיוצא, ולהשמר מהעבירות לגמרי אל יניח ידו:

כן גם באלול אם כי העת קצר, יראה ללמוד הספר הקצר כמו שערי תשובה לר"י וכיוצא, המדבר כמעט מכל שרשי מצות ועבירות, ובהגיעו לדבר השייך יותר לו, יראה ללמוד בהעמקה,

אור ישראל

כז

לפי כוחות תבונתו ולפי מצב עת הקצר, ויראה לחלק לבחינות שונות כנ"ל, ומזה התקוה לבא לאיזה בחינה בהעבירה הלזו ביום הכיסורים לבעל תשובה גמור, לקבלת עזיבת החטא, בבחינה הקלה לפניו קבלה אמיתית אשר אין ערוך לגודל מעלתה לטוב לו בזה ובבא:

כי אנחנו רואים בחוש, מה שהוא כמעט טבעי להאדם לשומרה, יקל לפניו לקיימה גם אם תכבד לפניו, וכזה המקומות שונות, במדינתנו יקל להאדם שמירת שבת, ויעמוד כמעט בנסיונות, ובאשכנז להפיק שמירת השבת יותר כבוד לשמור כמעט מכל עבודת ד' ית"ש, ולזאת הלימוד בעיון ובהעמקה עושה רושם גדול בנפש האדם, עד אשר יהיה מוטבע בנפשו, וישמור כמעט בלי שום מוסר, ויעמוד גם בנסיון, לימוד התורה בעיון ובהעמקה בדין הנצרך להאדם, הוא היסוד לשמירתה:

אתר החכמה

ח.

מדרש רבה ויקרא פ"ב חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך, אברהם יצחק ויעקב ישנים, עמרם בן קהת וכל הכשרים שהיו שהיו במצרים חדשים, חבורתו של משה וחבורתו של יהושע, וחבורתו של דוד ושל חזקיה ישנים, חבורתו של עזרא ושל הלל ושל ר"י בן זכאי, ושל ר' מאיר וחבריו חדשים, ועליהם הוא אומר חדשים גם ישנים, (פסחים דף קט"ז) ר"ג היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור, ופי' רשב"ם שלא פי' טעמן, ובזאת במצוה הללו בודאי הרשות נתונה לתור ולחקור בטעמיהן, ויש לעיין מדוע סדרן מרור אחר מצה, הלא המעשה היתה בהיפוך ולפי הטעם סיבת מרור קודם:

רו"ל אמרו בקידושין (דף מ') לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו הייב וחציו זכאי, ולפעמים יראה האדם בעליל שאינו

אגרת המוסר

אוצר החכמה

1234567

בכל הדברים והענייני יש כלל ופרט (או סוגי ונייני זאישיו), אם אין כלל אין פרט, כי אין פרט אלא מה שבכלל, אין יש כלל גם באין פרט מוצאת, ובזאת ראשית כל דבר היא הכלל, וממנה הפרטים נמשכו.

עתה נסקיף נא בעבודתנו המחויבת לבוראנו ית', הלא דבר היא, מה היא הכלל אשר ממנה נשאז הפרטים.

באין דעת ואין תבונה נכיר, כי האמונה המרחפת צנו כי האלקי שופט הוא, להת לאיש כפי פרי מעללו, [אם רע וסר דרכו,

יסר בעוכשים רעים, אם בזה אם צנא, בעולם הנלקי, כל ידע אנוש ערכה עד כמה חגדל למעלה ראש באיכות ובכמות. ואם זך וישר פעלו, לעומתו צרוך יאמר, בעוכנים כשאים בזה, וביותר צנא, בעדן נפלא למעלה הרבה עשכל והרגש אנושי,] היא ראשית מצעדינו לעבודתו ית"ש.

הוא מאמר חז"ל במוכות (כ"ד.) בא חזקוק והעמידן על אחת ודריק באמונתו יחי, ובצנא בתרא (ע"ח:) ע"כ יאמרו המושלי' בואו

חשבון כו' הפסד מזה כנגד שכרה ושכר עברה נגד הפסדה.

אכן, למורת רוח ועצבון לצנא, כח הכללי הלזה מסתהרת היא צנו, נחצאים צמצפוני הלצנא כל יראו החונה, אם לא נשים לצ

לשדר אדמת לצנינו בהרחבת רעיוני המוסרי, ולזאת גם כח הכללי הזה, כל חשלחנה פארותי' על האזרים לאסרם צמאסר היראה,

ומהכלל הלזה לא ימשכו הפרטים להשמר נוהעוונות המתרגשות, ונכשלי' אנהנו בכל עת בעצירות רמות לשמים יגיע, צחטאי הלשון

באין מעצור לרוחינו, ובעסקי מו"מ למכביר, וצטול תורה על כולנה, ובכלל, בכל האזרי' כמעט אין בהם מהוס למתבונן היטב

איש לפי ערכו כל הגדול מתצרו יצרו גדול ממנו (סוכה כ"ב.) ונכשל בעצירות נשאות ורמות. [אשר אם גם לקשכת לצנינו כסומים כחצנו אין

רואה גדלם (כנגד עצירות ההמוכי) אם כשקיפס ע"י כלי המקזה (הסגדלת דבר גדול למאוד הנראה לקולשת ראומינו כקטן כמו הכוכבים אשר גדלם יותר

סכדור הארץ ונראים כנקודות קטנות ובכלי המקזה נראים יותר גדולים טעט ובאמת אין ערוך לגדלם, כן הדבר הזה) היא השכל הנכון ע"פ התורה הנאסכ'

נפלאס קטורים הרבה באיכותם ציתר שאת ויתר עו,] היא הדבר אשר נוכל להעמיס בדצרי חז"ל ציומא (ט') מקדש ראשון כו' ג"ע וש"ד

כו', מקדש שני כו' שנאת חנם כו', ואמרו שם ראשונים נתגלה עוונם

עוונם כו', [להיותם עבירות קטורות לעין הרואה באין פנות אל הניכיה] אחרונים שלא נתגלה עוונם כו', [בל יראו רק למתבונן היטב הדק גדול קומרם למעלה למעלה להפלא מסתעפות לפרטי חטאים ענומים באין מעטיר ר"ל] ושאלו שם ראשוני גדולי או אחרוני גדולים, והיתה התשובה תנו עיניכם בצירה שחזרה לראשוני ולא חזרה לאחרוני, הוא הדבר אשר נדברנו למועלה כי הגדול נחזרו [כמו בית שני שהיו עוסקים במורה כו' ביומא שם] יצרו גדול ומכשילו בחטאים ענומים גודעו למשכיל ע"ד אמת גודל איכותם להרע.

עתה בכל האופנים אשר יתייבז האדם, מה יעשה, יום המות מכל מכוסה, פתאום יבוא והאלקים יפקוד את כל מעשה אשר עשה מספר ופקד ימי חייו אחת מהן לא נעדר, ומר מנות תהיה האחרית באין מנום ומפלט להנצל, הוא מאמר הכתוב (קהלת ט' ד') (כי לכלב חי כו' כדרשת חז"ל) כי מי אשר יחבר אל כל החיים יש בטחון כו' כדרשת חז"ל (בילקיט שם) שכל זמן שאדם חי יש בו בטחון ותקוה לעשות תשובה וכיוון שמת אצדה תקותו כו'.

בזאת כל עוד נשמתינו בנו נמהר נחיתה לפלס דרכינו לטוב, אכן האבן הנגף ירט הדרך לנגדנו, לא נחרד ניום המיתה גם אם צפינו נזכירה כמאמר רז"ל בשבת (ל"א) שמה תאמר שכחה היא כו', גם אם עינינו רואות מיתת בני אדם כנונו, לא תתן עוז ננפשו לשוץ בכל לב לבוראנו ית' אשר נבוא לסוף למשפט לפניו ועמנו יתוכח על כל רוע מפעלינו, היפך מאמר הכתוב (קהלת ז') טוב ללכת אל בית אבל גו' והחי יתן אל לבו גו', אין זאת כ"א רצוי העיונו המטמטם לבנו ויהי לאבן, כמאמר רז"ל ביומא (ל"ט), ולכן גם עוונינו נסתרים לפנינו לא נרגיש בהם במהרה כמאמר רז"ל בקדושין (מ') כיון שעבר אדם עברה ושנה כו' נעשית לו כהיתר, והן מסבבים אותנו ליום הדין כמאמר רז"ל (עבודת כוכבי י"ח) עיונות שאדם דש בעקיביו כו' הן מסבבין כו' עתה האם אצדה תקוותנו ח"ו, אין מזור לנו חלילה?

אחת היא, מצאנו, הבמה ואינה מלאכה, נשיח נא מעט וירוח לנו.

נשימה לב להתבונן בענין העבירות ראינו כי שתיים הנה בסוגיהם, האחת נובעת מהתאווה הנפרנה לאהוב

הערב

הערב לשעתו לבלי השקיף הגולד אם כי מרה תהי' באחרונה,
 נמצאה דוגמתה מה, גם צעניני עוה"ז, האיש הסכל וזפרע
 החולה לחולשת שכלו יאהב לחטוף לאכול את הערב לחכו וישכת
 בזה כי תביאנו לנוחלה נפרצה, לכך אמרו רז"ל באבות איהו
 חכם הרואה את הגולד, הוא מאמר רז"ל בסוטה (ג') אין אדם
 עובר עברה אח"כ נכנס בו רוח' שטות, וזה כל עמל האדם
 לעבודתו ית' לחשוב ולהתבונן ביראת ה' בפחד ענשו ע"י ספרי
 המוסר ואגדות ומדרשי חז"ל עד אשר באזניו ישמע וצעיניו כוועט
 יראה העונש הרחב בכמות ואיכות נכב לנגד עיניו כמאמר רז"ל
 בסנהדרין (ז'). לעולם יראה [דין להיומו עלול להבטל וזה כל אדם
 להשטר ספגע רע סעבירות הנשאות] כו' כאלו חרב כו' וגיהנס' פתוחה
 לו מתחתיו, ואם כה יעשה האדם לבבו יצין ושב ורפח' לו.

אכן רבה רעת האדם בארץ, אין דורש צדק ואין משכיל ביראת
 ה' לקבוע עתים סדורות בעמל היראה לדלות מי תבונה
 מהמונה הנחבאה ונסתתרה במחבואי הלצב להרחיבה ולסעדה
 לתת לה תוקף ועוז להשים המשרה על שכמה למשול על האזרים
 לבל יפרצו גדר התורה וכתורה יעשו, דוגמת זה הדבר בלא מנאט
 צעניני עוה"ז, אין איש אשר צרות מרחפת לנגד פניו אשף לא יתן
 עת לחשוב מחשבות להנצל ממונה, בזאת גם אין התאווה סבתה,
 לפלא המה וזה שמש פלאי. עבירה הלזו לבלי השים על לב
 להתבונן ביראת ה' ובמוסר ענשו, הוא מבחינה השנית, המה
 העצרות אשר אין די בהתאווה להיות סבתם, רק המה מרגחניו
 הטומאה המלפפת את האדם להחטיאו, ביותר בחטאי הדבור כי
 מה יחרון לבצל הלשון כמאמר רז"ל בערכין (ט"ו:).

בזאת מנאנו פשר דבר בין ב' השטות צענין יצה"ר ויז"ט מה
 המה, שיטה הא' היא שטה הנודעת כי יצה"ר היא כח
 הטומאה באדם המולפפו לפשעים, ויז"ט היא כח הקדושה באדם
 המובילו לכל טוב, היא שטת רוב המחזרים הגדולים, והשטה הב'
 כי יצה"ר כח תאות האדם המשקפת לכל ערב בשעתה אותה
 האספהו אל ציתה ובה תדבק לאהבה, ויז"ט היא השכל הישר
 הניפה ומציט להגולד היא פחד יראת ה' ית"ש משפטיו הרעים,
 והרעים למרצה, ובוחר במועיל לכבוש התאווה למוען באחרונה
 יתערן בעונג נפלא אשר אין די באר יקרת תפארתה.

באשר

באשר אנחנו רואים בכל עת עיני האדם מהחלפיה כ"א נדבק יותר לעבירה אחרת, יש אשר חטאתם הגדל יותר צבטול תורה ממו"מ באמונה ונתינת נדקה, ויש להיפך, וכן בכל העבירות אין אדם דומה לחברו, ואם הי' היצה"ר רק כח הטומאה היופתהו מדוע לא הלפף את צ"א בשוה [אם לא נשקיף על שרשיהם למעלה]. ואם נאמר כי היצה"ר היא גח התאוה, הדבר נכון, כי תאות האדם תלוי-במוצגו [לידתו והרכבתו שעתו ועיניו] ומוצגו צ"א מוחלפות לזאת גם עוונותם נתחלפו.

אכן גם בזה לא יתכן, הלא עינינו רואות עשיית עבירות ענומות אין תאותם גברה כ"כ ולפעמי' התאוה מונדתה, כמו האדם החפץ הרבה צבטול המדומה וצבטול מנוה תגעל נפשו וכיוצא, אין זאת כ"א רוח-הטומאה המבלבלו ומוציילו להרע גם נגד תשוקתו הטוב.

בזאת נראה בעליל כי צ' השטות נכונים, היצה"ר היא התאוה וגם יש רוח הטומאה, וכן היצ"ט הוא השכל הנכון (אשר לא נתקלקל ע"י העבירו' והתאוות) הרוחה את הנילד וגם יש רוח קדושה בהאדם.

והנה שני האדדים ישנו בהאדם גשמי ורוחני, כענין צריחת האדם ענינו גופני ונפשי, הגופני נראה לעיני צשר, והנפשי נודע מפעולות ועיני הגוף, תחבולות האדם ומוזמותיו להחזיק הנפש בגוף היא רק בגוף לצדה לתומכו באכילות טובות ובשמירות מעולות מכל נזק ופגע רע וצוה ישמר נפשו בגופו, אין מבווא צטצעי [ע"פ רוחניות העולם לפי האסח עיקר שטירת כפש צטוף תלוי רק בנפש לפי עבודתה לצוראה ית"ש] לעשות תחבולה בנפש להחזיק בגוף, כי אין רוחה ואין מרגישה לצדה ומה יעשה צה. כן בעבודת ה' ית"ש עיקר התחבולה להחזיק צ' יצ"ט כח הקדושה והשכל הנכון [אשר לא נתקלקל] ולדחות צ' היצה"ר כח הטומאה והתאוה, תלוי בצחינת הגופני להאכילה מאכלי הטובי' המה התבוננות היראה והמוסר הניצעים מהתורה הטהורה. הוא מאמר רז"ל צ"צ (ט"ז.) צקש איוצ כו' ומחי אהדרי ליה כו' אף אתה תפר יראה גו' צרא הקצ"ה יצה"ר צרא לו תורה תבלין. הורונו בזה כי תבלין התורה היא היראה הניצעת ממנה, כמאמ' הכתוב תפר יראה, והיא צחינה גשמית מוצן לעיני צשר סבת רפואתה לחולי הנפש, אם ישים האדם לבו ונפשו אל יראת התורה

התורה, אם בכלל, לידע ולהצין מהתורה כי לכל עבירה יש עונש
 עונם ולכל מצוה שכר עונם ונורא, אם צפרט והיא העקרי, עבירה
 עבירה לצדנה, לגאווה תורת הגאווה, לנו"מ באמונה תורתה, וכן
 לכל עבירה ומצוה תורתה, [הכשנה והעקריית בשמש רפואות התורה
 לתקלואי היכר, הוא ללמוד בעיון ועיון עמוק היטב דיכי העביר' עלמה ההלכתא
 עם כל סעיפי'. כי עינינו הרואות הרבה מעבירו' אשר האדם כחנע מהם בטבע
 ולא יעבור עליהם אף כי בעת אשר יכבד עליו מה, וישנם עבירות קמורו' מאלו
 והאדם הזה בעלמו יעבור עליהם בנקל, כדומה, חלק גדול מאחכ"י כמעט
 רובם ככלם, לא יאכלו בלי כט"י קלילה אף כי בעת אשר ירעבו וילטערו הרבה,
 זבלה"ר הקמורה, בנקל יעברו עלי' גם בלא תאוה גדולה. ועמה הנכו רואים כי
 עיקר שמירה מהעבירה היא רק אם הוא הרגלי וטבעי אלל האדם, הלא אם
 יתאמץ האדם הלוה בדרכי מוסר לייגע עלמו בהשמירה מלה"ר עם כל קושיו
 ורעיוניו כיאות, עכ"ז כל עוד שלא בתקלף טבעו והרגלו בזה שלא יהי' לו שום
 חפץ טבעי לספר לשה"ר, יותר בנקל יעבור על לה"ר מאשר יאכל בלא כט"י
 קלילה, וכן הוא הענין בכל מיני עבדות, הכל לפי האדם והזמן והמקום. כי גם
 לא כל המקומות שוות בזה, המה מתקלפות בענינם, כל מקום יש להם עבירות
 אחרות אשר ישמר אללם בנקל ומרוקק מהם בטבע. חמת הלא ידוע הוא כי
 שנוי הטבע יתהוה רק מלמוד והרגל רב, ולכן היסוד העקרי והעמוד הנכון
 להכין א"ע לשמירת העבירות ועשיית המלות, הוא רק הלמוד הרב בהלכה זו
 הנוגעת לעבירה זו או למצוה זה, ובפרט בעיון הדק היטב, כי זה הלמוד עושה
 קנין חזק בכפש להיות העבירה מרוקקת מעמו בטבע, כדומה במקומותינו אלה
 מהלה לאל איסורי כבלות וערפות ודוסייהם מוטבעי' בכפשות הישראלי, עד אשר
 גם לא ילטרך שום איש לאכופ טבעו ותאומו להתרקק מהם, כי המה לו לזרא,
 הלא לא יעלה קלילה על לב שום אחד מסוכרי בשר כשר להתרפו' מלדרוש למור'
 בעליו שום דבר שיש בו קאז טרפות באברים הפנימיים, עם היות לו לפעמים
 הענין הפסד רב ואין יודע בו זולתו, מורא שמים עליו בטבעו והרגלו, קלילה לו
 מרשע להכשיל את ישראל, ואולם בעוה"ר בשו"מ הוא בהיפוך, רוב בני אדם לא
 ידרשו על קאז גזל ועושק מעלמם טרם יתבעו קצרו, ומהם אשר גם אקר
 התביעה יעשה תקבלות מרמה או יעיז וכו', והלא בתורה הכל שיה זה ל"ת חה
 ל"ת כפי ענין התורה ומשפטי', ובשר בצדה טרפה לא תאכלו לא תאכל כל
 כבלה, או לא תעשוק את רעך ולא תגזול ודוסייהם, וכמו שהוטבע בכפש
 הישראלי שכל מיני טרפות שוים אללו וכל אשר יורה התורה כי הוא טרפה
 מרוקק אללו וכחורה יעשה, כן במקום, הלא כל מה שע"ס התורה שייך לקצרו
 הוי' גזל ועובר בלא תגזול, ואכחנו רואים בעוה"ר שאפי' הלומדים וכמעט גם
 היראים אינם נוהרים כיאות בל"ת הלזו אשר יוה"כ והמיתה אינה מבפרתה.
 אכן אם ישים האדם לבו וכפשו ללמוד ההלכות הזייכות לסעון בעיון גמ'
 ופוסקי' איש לפי ערכו, ובפרט המרכו תהיה על תבוכת או"ה לידע איך להשמר
 מנזל (אף אם לא יקיים בתמלה כי התאוה רבה בזה וגם רקוק הדבר מהרגל
 המדיני) מה רב כחה להזריש לאט לאט קנין רבה בכפש עד אשר יהי' שזה בעיניו
 שאלת או"ה ושאלות הזייכים לסעון, וכן גם אם האדם נכשל בעבירה ר"ל אשר

אין

אין העולם רגילין זה כמו בכיאוף וכיולא כמאמר ז"ל מעוטן צעירות ותקפה עליו ילרו שבעשה לו כהמר ר"ל, עיקר רפואתו [לנד התזונות היראה והמוסר השייכים מאגדות ומדרשי חז"ל וספרי מוסר השייכים לזה] היא למוד ההלכות השייכים לזה בעיון ובפרט ע"מ לעשות, בתקלתה במה שאין ילרו תקפו לזה, כדאשכחן במומר לתאבון בקולין (ד' :') שהקמץ שהיה בביתו נפסק ועבר על כל יראה, מקליפה אחר הפסק להקל האסור (כדפי' רש"י שם) וסמכין ע"ז דוודאי עושה כן, ואיך לא כבוש ולא ימה לבנו כמים נראותנו שפלות נפשינו נגד דורות הראשונים אשר המומר לפנים אשר הקזיק קמץ נפסק היה לו קניה בטעני להקל אסורו בהדבר במה שאין לו תאוה, ונדורותיו צעוה"ר אנחנו נופלים נגדר להכעים, בעניות אשר הורגלנו לא נשים לבנ להקליף תאותם בהם להקל האסור ורעתנו רבה [כדין מומר להכעים ר"ל*], ועיקר הרפואה לדבר [לנד התזונות היראה כי אין די באר גדולת העונש בלהכעים מול לתאבון ואנחנו מושכים על נפשינו עונשים מרים באין תאוה מולאח] לעיין בהלכות הללו איש לפי ערכו [הדבר נריך עיון גדול לידעם אינם מהכרים כ"כ באחרונים ולריך קפוש לעיין במקור הדברים] זאת מתן פריו לאט לאט לתת עוז נפש להשמר מה משאול תמית לבה"פ מלהכעים הרבה עד אשר תוכל לתת כמה ע"י עסק רב בהלכות השייכים להעצירות הרגילות לקנות טבע אחרת כל יעלה על לב לעבור עליהם גם אם יכנד הדבר, והנה בתבלין התורה ליצר הרע יש עוד בחינה רוחניות [כלאה שכל ומושי האדם להכיר סנתה] היא מאמר חז"ל בסוטה (כ"א.) תורה צעידנא דעסיק בה מצלי כו' אין נ"ו באיזה ד"ת יהיה עסקו תזילנו מחטא, אם יעסוק בשור שנגח את הפרה וכיולא תזילנו גם מלשה"ר וכיולא, הגם כי אינם שייכים זל"ז רק רוחניות התורה תשורנו, והנה אם נסקיף בעין חודרת נראה כי החזולתינו למרכז רפואת היצה"ר היא רק בחינה הגשמיות היא התזונות היראה ולמוד ההלכות כנ"ל, כי רפואה השני היא הרוחניות היא רק באה ממילא ונקראת רפואה מקרית, כי מנות למוד התורה היא נו"ע צפ"ע תלוי בגדרה המבואר בה' ת"ת איך להתנהג בה נגד מצות ונגד עניני העולם אין נ"ו בהנהגתה איך ילרו של אדם מתגבר עליו אם מעט ואם הרבה, והאדם נריך ללמוד תמיד לקיים מצות

ת"ת

* ורואים אנחנו אשר גם לדינא נשתנה בזמה"ז כמ"ש הבית הלל ביו"ד (סי' ב' ס"ק ב') חז"ל מומר אוכל כבילות לתיאבון, וכראה דעכשיו בזמנינו מי שהוא קשוד לאכול כבילות לתיאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל איש לקוש בו קשש איסור לשום דבר שנקדושה (ר"ל שקשוד הוא לעשות אף שלא לתיאבון, אע"פ שלפנינו לא הוקזק אלא לאכול לתיאבון) ומכל שכן שלא ליתן לו הסכין נדוק לשקוט ולאכול משפיעתו (שהיה עומר מדין הש"ס) ומי שעושה דבר זה (לאכול כבילות לתיאבון) בכלל מומר יקשז לכל מילי עכ"ל.

ת"ת גם אם אין יצרן מחגבר עליו ואיננו צידו ללמוד יותר מחיוב
 וכשיקיים מצות ת"ת כראוי ומילא גמסך רפואתה החחניות
 ליצרו על איזה איפן שהוא, אכן בחינה הגשמית היא ההחזונות
 ביראת ה' ולמוד ההלכות היא רפואה עשוית ורפואה נקראת,^{אוצר החכמה}
 והאדם צריך להתנהג בה כדרך רפואת חולי הגוף אשר לפי ערך
 המחלה כן הוא ערך הרפואה בכמות ובאיכות, כן צחילי הנפש
 הרפואה הלזו תתיסר לפי ערך המחלה כל עת אשר יצרו יצחק
 עליו כן הקב"ה להוסיף בהחזונות היראה ולמוד ההלכות
 כנ"ל, ואם לא ישתמש האדם ברפואה הגשמית אזי גם הרוחנית
 היא למיד התורה לא תתן כחה כ"כ לינה"ר הרוחני, כבחינת
 בריאת האדם אשר פעולת הרוחניות היא הנפש חלוי בבחינת
 הגוף כנ"ל. והנה האויב אורב להאדם הוא הינה"ר לעשות לבו
 לאבן לבל להרגיש ונחטאיו העצומים לבלי לראות חסרונו וידיו
 לא תעשינה תושי' להתזונן ציראת ה' לגקס רפואת תעלה היא
 רפואה הגשמיות:

לזאת ישים האדם אל לבו לזכות את הרצו' לעוררם להתזוננו
 היראה והמוסר, כי עיני האדם פקוקות על אחי' יודע
 ומכיר חסרונותיהם וכי נצרכים הנה למוסר למרצה, יחזיק בכל
 עוז בלמוד המוסרי, לזען ישוטטו רבים ותרצה יראת ה' וזכות
 הרבים יהיה חלוי בו, ונמילא לאט לאט למוסר ידריכהו
 בנהיב הדק והנכותה והיא רפואה גשמיות וגם רוחניות כי כל
 המזכה רבים אין חטא בא על ידו כמאמר רז"ל ביומא (פ"ז), ומה
 מהיף תגדל מצוה הלזו צעני האדם לתת עליו לבגונפשו להדריך
 צ"א ללמוד הנוסה להציל נפשו משאול תחתית וכל המרחם על
 הבריות מרחמין עליו משמים (שבת קנ"א:), ואין לך רחמנות
 גדולה מלהזכיר ולעורר לבב צ"א ללמוד היראה כי אז צענייהם
 יראו ואזניהם ישמעו ולבנם יבינו גדל המכילה אשר לפניהם
 וינהמו על אחריתם לשוב אל ה' ית' להיות סור מרע ועשה טוב
 אם מעט ואם הרבה, האדם הנועיר לזה יהיה לו חלק נכון
 בכל אשר יולד מזה להתעדן בעדן נחתי אשר שין לא ראיה, גלאה
 שכל חנושי להקיף ולהכיר היטב כמות ואיכות מצות הרצו' אשר
 יספחו להאדם מדבר הנקלה הלזו, העניל מעט והשכר ההנה
 באין ערך ושעור, לזאת ישים האדם עיניו וכל שכלו להדבר הגדול
 הלזו אם צעל נפש יהוא:

עם כל הפרחים והצעצועים מכל המינים. ולא כן נאמר על מלך זקן וכסיל, כל הצלחתו — שמעשי בנ"א ביחידות ובמסתרים, ואם יתאספו רוב עם, כל אחד ואחד עם דעותיו וסכלותו, ובהתקבצם יחד איש למינו, ועם כל מעשיהם, אז יראה גנותו, קלונו, וחרפתו, בהקבץ במקום אחד עם רב וריבוי שטות. כמדומני כי קצר המקום. וחז"ל (אבות ג, ג) אמרו על שלשה שאכלו על שולחן אחד בלא ד"ת, כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. וזהו הביאור הנכון. אין לעוה"ז מקום כ"א במסתרים, ובגלוי ובפרסום וברוב עם אזי יתגלה ויראה חרפתה.

רפז

הבטה בפרטים — טעם עצו ופריו שווין

מוסר אב לבן שעשועים, בימי עלומיו, לעודדו ולכוונו לתלמי דרכיו בחיים. "הי בזה מצבת זכרון לאחינו הגאון והקדוש הרב ישראל זצ"ל, אשר נקטף באמצע פרח חייו, מתוך משמרתו הקדושה להגדיל תורה ולהאדירה, בישיבת דודו הגר"ח"ע זצוקללה"ה, היא ישיבת רמיילעס בוויילנה, ועלה בקדושה השמימה יחד עם רעיתו, יחידה ותמה מרת חוה בת הגאון מהר"י קוסובסקי זצ"ל אב"ד דיוהאניסבורג, עם ילדיהם לאה ומאיר ורוחמה. מידי דברינו בהם המו מעינינו להם. עינינו תדמענה באין הפוגות על זכרון דמם אשר שופך בתוך כל קדושי עליון על רבנו ועל תלמידיהוון בידי האומות הארורות יהומם ה' וינקום דמם, ישתו וישכרו כוס תרעלם, תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה', ובביאת גואלך צדק עינינו תחזינה.

בני יקירי ישראל נ"י ויזרח לעד. שלום לכולנו ת"ל.
נתעוררתי בשבועות אלו אודות אחת ממילי דחכמותא. ואמנם היא מרגניתא טבא. וכדאי להפוך ולהעלות את האדם מבירא עמיקתא לרום המעלה. ואמרתי זאת לפני האורחים הנכבדים אשר כבדוני לבא אלינו. וזו היא תרופה גדולה להרפא בעניני בין אדם לחברו. דהיינו אף לאהוב את הבריות כולם. ומזה נתעוררתי לכתוב לך מכתב זה.

מקרא אחד (בראשית ח, א) כתוב ויזכור א' את נח וגו'. ובפ' ויצא (שם ל, כב), כתיב ויזכור א' את רחל וגו'. ובשניהם נתעוררו חז"ל (בר"ר לג, ד — עג, ב) לשאול מה זכירה זכר, וכתוב שם מה שכתוב, עיי"ש. ונשתוממתי מה זו השאלה מה זכירה זכר, הלא בנח כתיב איש צדיק וגו' (שם ו, ט), ואם היה נזכר לפני ה' הכי אין בו על מה להזכירו עד שנחפש למצא בו איזה פרט? כמדומני, יותר טוב להזכיר את הכלל כולו הכלול בנח איש צדיק תמים. ועוד. וגם ברחל אמנו אשר כתוב (רות ד, יא), כרחל ולאה אשר בנו וגו',

מתחילה רחל ואח"כ לאה, גם שם שאלו חז"ל מה זכירה זכר, להבהל ולהשתומם. לשאול על הכלל של רחל אמנו מה זכירה זכר. והתשובה על השאלה היתה, כי זכר אשר מסרה את הסימנים ע"ש. כמדומני כי לא היה חסר לה בדרך כלל מצוות ומע"ט. ואמרנו ע"ז, (מלבד כי הרבה דברים נוראים יוצאים מזה), כי לא כמדת ב"ו מדותיו של הקב"ה. ב"ו הוא מביט על חבריו בדרך שטחיות. ובדרך כלל. והקב"ה אינו מביט על שטחיות האדם. כידוע כל בני עולם עוברים לפניו כבני מרון וכו' (ר"ה טז.). ובדרך זה נכלל גם כל מעשה האדם, כי יעברו לפניו כל מעשים, וכל מעשה ומעשה יתחלק לכמה חלקים, עד אין שיעור. וגם אין לפניו אף האדם בכלל, כ"א פרטים הרבה.

ואמרנו ע"ז בדרך משל. לו ראינו בתבה אחת, מונח שם מינים הרבה יקרי ערך, כמו זהב וכסף הרבה, ומרגליות טובות רב מאוד, וגם יש שם דברים פחותים ושפלים, כמו תבן, סובין, ומורסין, הכי נביט על התיבה על הכלל כולו, ולסיימה במלה אחת: בשם תיבה? ואם נמצא בה סובין, הכי נאמר תיבה זו של סובין היא? הלא כלול בה כל המינים, וכמה טוב כרוך בה, וכל בן דעת יתן לב על הפרטים הנמצאים בקרבה, עד שישכח אף להביט על הכולל, כ"א תמיד על הפרטים ועל חלקיה. אף כי המשל פשוט הוא מאוד, אמנם כן הוא האדם. אינו מביט על חבריו כ"א כמו על איזה תיבה בדרך כלל, ואם יראה בו איזה שפלות ופחיתות, מני אז הוא בזוי ושפל בעיניו, ולא יתן עין על יתר פרטיו, על כל מרגליות ומרגליות הנמצא בו, וענק אחד מצורניך (שה"ש ד, ט), ולו היה האדם מתנהג כן, אז לא היה יכול בשום אופן לשנא את הבריות, הלא אז"ל (עירובין יט.), אף פשעי ישראל מלאי מצוות כרמון, הכי מלתא זוטרתא היא כרמון! אין זאת כ"א שהם הביטו על כל פרט ופרט, וכל פרט לא נאבד מהם, ומצאוהו מלא מצוות כרמון, כמעט אין בו שום סובין, שום שפלות.

ועל דרך זה ביארנו ענין השאלה מה זכירה זכר. חז"ל שאלו איזה דבר ראה הקב"ה וזכר אותו, אשר מזה בא הזכירה, ואמרו כי זכר הפרט, היינו מעשה מסירת סימנים, וזה גרם לזכרה, על אשר עד עתה לא היתה זכורה כ"א ח"ו בגדר שכוחה, ועתה כאשר זכר את המעשה ההוא זכרה לטובה ונפקדה. וזהו מדותיו של הקב"ה. ועלינו ללמוד מדרכיו ית', להרגיל עצמינו לא להביט על כלל האדם, כ"א על הפרטים, ועל כל מעשה ומעשה, ומזה אולי יושע האדם להכיר ולהביט על מעלות האדם.

ומזה נתעוררתי לכתוב לך מכתב הנוכחי. ולדאבוני אחרי כל ההתעוררות, קבלתי ממך מכתב ולא אכחד אם אומר לך כי נזכר לי עיקר חסרונותיך. אעתיק לפניך שורה אחת למען תראה ותבוש ותכלם. כתבת: ואם ימצא שום זכות אז לא יערב עם החובות, ויבטל אחד במאתן או יותר, יצרף נא אדוני אבי מו"ר שליט"א גם זאת כי ב"ה לומד אני בהתמדה. חז"ל (דב"ר ב, יט) אמרו, כמדומני בשם ר"מ, וגם אינני זוכר את לשונם, אכן זאת אני זוכר: „נפשך